

TÓTH IMRE (*1934)

EGYKORI SZEGEDI JOGHALLGATÓ, A MEFESZ EGYIK KEZDEMÉNYEZŐJE, A MEFESZ JOGI KARI VEZETŐSÉGÉNEK TAGJA, A MEFESZ SZEGEDI IDEIGLENES EGYETEMI DIÁKTANÁCS TAGJA, A SZERVEZET BUDAPESTI KÜLDÖTTE⁸⁴

1934-ben születtem Békéscsabán, egy viszonylag nagy családban és nagy házban. Édesanyám háztartásbeli volt. És tulajdonképpen a nagybátyám, édesanyám testvére nevelt, aki gépészmérnök volt, és Csabán volt egy nagy autójavító üzemem. Nagyon jó matematikus volt, úgy is hívták az iskolában, hogy a kis Gauss. Az Andrássy úton laktunk egy viszonylag nagy házban. A nagybátyám és a nagynéném jövedelméből éltünk. Nagynénémnek kerékpár kereskedése volt. Voltak bérlőink. Pék, cukrász, aki elkényeztetett, mert állandóan tömött süteményekkel, amit én úgy szolgáltam meg, hogy minden szombaton felhúztam az órájukat, mert ortodox zsidó család volt, és szombaton nem szabadott hozzá nyúlni nekik fém tárgyhoz. Iskoláimat Csabán végeztem, itt is érettségiztem. 1952-ben érettségiztem. Nagyon vallásos volt az édesanyám, annak is nevelt. 49-ben felvettek a szegedi Kiszemináriumba, papnak készültem, de abban az évben meg is szűnt. Úgyhogy így nem lettem pap. Végig jártam hittanra, ami később az egyetemi felvételinél nagyon negatív színben tüntetett fel. Meg is mondták, hogy azért nem vesznek fel, mert bigott katolikus vagyok, nem vagyok alkalmas arra, hogy egyetemen hallgató legyek. Ez tartott 1954-ig. '54-ben viszont szóltak a szegedi, volt osztálytársaim, hogy most jelentkeztek a jogra, mert a jogi kar dékánja, a nemzetközi jog professzora, hirtelen nem jut eszembe a neve, annak egy szempontja van, hogy valaki tud-e nyelvet, vagy sem. Én németül elég jól tudtam, mert 4 éves koromtól volt egy német tantim, aki állandóan velem volt, 4-5 éves koromban úgy tudtam németül, mint magyarul, mert többet beszéltem németül,

⁸⁴ Az interjút 2016. február 3-án Jancsák Csaba készítette és látta el jegyzetekkel. Az interjú elkészítésében közreműködött Kiss Gábor Ferenc.

mint magyarul. Egyébként ma is, ha olvasok, előbb németül olvasok. Előbb tanultam meg németül írni, olvasni, mint magyarul.

1954-ben felvettek a jogi karra, és így kerültem be az 1956-os eseményekbe. Már nem emlékszem pontosan, hogy mikor, '56 őszén felkeresett Kiss Tamás nevű barátom, a Lejtényivel, és mondták, hogy jó lenne alakítani valamilyen szervezetet, mert ez a DISZ ez semmire nem jó. Érdekvédelmi szervezetet, ami első sorban az egyetemisták problémájával foglalkozik. Így kezdtük el szervezni a MEFESZ-t. Elég gyorsan ment a szervezés, mert az egyetemisták nagyon fogadókészek voltak erre az ötletre és Szegeden pillanatok alatt, majdnem minden egyetemen megalakult a MEFESZ.

Engem felküldtek Pestre, hogy ott szervezkedjek tovább, közben próbáltam legalizálni a MEFESZ-t, ezért felkerestem az MDP egyetemi alosztályát, hogy próbáljunk valami kompromisszumot kötni, hogy jóban legyünk meg a DISZ. Nagyon próbáltak lebeszélni minket. Közben voltam a Központi Bizottság egyik tagjánál, most nem jut eszembe a neve, korral jár, hogy az emberek a neveket hamar elfelejtik, és ott volt a Hanák Péter⁸⁵, azzal is beszélünk. A Hanák Péter úgy látszik, hogy azért hajlott arra, hogy támogasson minket. Az MDP egyetemi alosztályánál viszont nagyon nem jó szemmel nézték ezt a dolgot, de nem mertek egyértelműen elutasítóak lenni, ezért valamiféle kompromisszumkészséget láttam.

Megkérdezték tőlem, akkor szervezte a Marián ezredes a Műegyetemen a tüntetést, és megkérdezték tőlem, hogy mi a véleményem a tüntetésről. Azt mondtam nekik, hogy nem helyeslem a tüntetést, mert én mindig a békés kompromisszumos megoldások mellett voltam annak ellenére, hogy belül nagyon rendszerellenes voltam, mert az én ideálom egy liberális, többpártrendszeres demokrácia volt. De hát ezt nem is mertem volna akkor előhozni, mert semmi realitását nem láttam. Amikor korábban előjött, hogy a szovjet csapatok vonuljanak ki, az ellen is kézzel-lábbal kapálóztam, mert annak sem láttam semmi realitását, ezt mondtam is Kiss Tamásnak. De amikor megláttuk a tüntetést, azt a hatalmas tömeget, akkor egymás nyakába borultunk, hogy ilyen szépet még soha nem láttunk. Mincket is elragadott ez a látvány, ez a hangulat. Teljes mértékben a tüntetők mellé álltunk, bár nem vonultunk velük együtt, hanem a járdán kísértük a tömeget.

⁸⁵ Hanák Péter (1921-1997) történész, művelődéstörténész, egyetemi tanár, az MTA rendes tagja. A Petőfi Kör ankétjainak egyik felszólalója. 1957-ben a forradalomhoz kötődő tevékenysége miatt elbocsátják egyetemi állásából. 1964-től az MTA Történettudományi Intézetében dolgozik. Ld még. Jancsák 2016.

Közben Szegeden is tárgyaltunk a szegedi pártbizottsággal. Volt egy elég éles vita, mert mondtam a pártbizottság vezetőjének, hogy azért próbáljunk meg-egyezni, mert az egyetemisták követelése az elég komoly, és szerintem kompromisszumot lehet kötni. De ők akkor nagyon mereven ellenezték, mondták, hogy húzzuk meg magunkat, mert azért a hatalom az ő kezükben van. Én azzal replikáztam, hogy a tömegek meg mi mögöttünk vannak. Nem tudtunk dülőre jutni, tulajdonképp ezért mentem fel Pestre, hogy hátha. Próbáltunk Nagy Imrével kapcsolatot teremteni, de Nagy Imre már eleve elzárkózott.

Tóth Imre huszonévesen

Ez a budapesti utazás, ez október 17-e, 18-a?

Az az igazság, hogy többször voltam Pesten. Tizenvalahányadikán is...

Az első utazás az a 16-i MEFESZ gyűlés után volt Pestre, amikor Nagy Imrét kívánták meghívni Szegedre, a 20-i gyűlésre.

Igen.

Akkor volt ez, ugye, hogy az egyetemi osztállyal, a Szalai Bélával⁸⁶...

Ez az, a Szalai! Elmondtuk, hogy szerintünk kellene egy olyan diákszövetséget létrehozni, amely csak az egyetemisták problémáival foglalkozik és valamilyen kompromisszumot lehetne kötni, hogy a DISZ megmaradna, mint felsőbb koordináló szerv, mert gondolom, hogy ha az egyetemisták létrehozna egy ilyen szervezetet, akkor majd később a munkások is, meg mások is létre hozhatnak ilyet. De a Szalai mereven elutasította ezt. De mondom, a Hanák meg azt mondta, hogy jó, ezt át kéne gondolni és majd erre vissza fogunk térni. Tehát nem utasított el teljesen. Gondoltam, hogy a Szalainak ez nem tetszik, mert ő teljesen elutasított. Úgyhogy azzal váltunk el, hogy esetleg majd a Hanákkal fogunk még beszélni.

Visszamentek 17-én, 18-án Szegedre, akkor ott a MEFESZ szervezése folyt közben, Szervezeti Szabályzat írás, gondolom.

Igen, főleg a Lejtényi ügyködött előzősen, meg a Kiss Tamás. Én meg állandóan utazgattam.

Az, hogy a MEFESZ-nek, hogy volt egy korábbi MEFESZ, 1945-49 között, erről tudtak, vagy benne volt a gondolkodásban?

⁸⁶ Szalai Béla István (1922-2008) kommunista politikus, közgazdász. A műegyetemen folytatott közgazdasági tanulmányokat. 1943-ban belépett a Magyar Parasztszövetségbe, és tagja lett a Parasztfőiskolások Közösségének. 1945 januárjában megalakult Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség (MADISZ) gazdasági vezetője választották. 1945 tavaszán elvégezte a három hónapos kommunista pártfőiskolát. Ekkortól tagja Magyar Kommunista Pártnak. Az MKP ifjúsági titkárságán, és a párt főtitkárságán dolgozott. 1946-ban lediplomázott. 1947–1948-ban a Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége (MEFESZ) elnöke. 1948-tól a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége (NÉKOSZ) főtitkára, majd elnöke volt. 1949-ben a kommunista diktatúra által létrehozott központi ifjúsági szervezet a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége (MINSZ) főtitkára, majd alelnöke. 1952-1953. között a Minisztertanács titkárságának vezető. 1953 júniusában az MDP KV tagja és a Politikai Bizottság (PB) póttagja lett. A Rákosi Mátyás – Nagy Imre kormányfőcserére 1953. június 13-ra Moszkvába rendelt magyar párt- és kormányküldöttség tagja. 1954. október 30-tól 1955. szeptember 8-ig könnyűipari miniszter. A Nagy Imre-ellenes pártvonal tagja volt. Az 1956-os forradalom alatt nem vállalt szerepet. 1956. október 31-ig az MDP székházában tartózkodott, majd Óbudán várta a szovjet segítséget.

Ezért is neveztük el MEFESZ-nek. Tudtuk, hogy a Szalainak köze volt ehhez a MEFESZ-hez, ezért is mentünk a Szalaihoz, most jut eszembe. Igen, tudtunk róla, azt is, hogy a Szalainak köze volt ehhez a MEFESZ-hez és arra is hivatkoztunk, hogy mi valami ilyesmit akarunk csinálni. Na igen, de ő azt mondta, hogy megváltoztak az idők, ez már nem aktuális. Azért az is érdekes lenne, hogy az egyetemen milyen élmények értek.

Hogyne, azt javasolnám, hogy ezzel folytassuk!

Nagyon liberális, jó légköre volt, a professzorok egészen vegyes beállítottságúak voltak. Voltak, akik kiszolgálták a rendszert, de voltak, akik viszont egyáltalán nem. A professzorok többsége kifejezetten rendszerellenes volt. A római jog professzora, a Halász [Aladár]⁸⁷, az például magához hívatta az egyik év-folyamátársamat, a Vető Mikit, és elbeszélgetett vele, mert a Vető az szinte napi templomba járó volt. És mondta neki: „Ha más rendszer lenne, akkor én püspök lennék, de ebben a rendszerben... hogy lehet valaki vallásos?” Ilyen volt a kommunista professzor. A Schulteisz⁸⁸, a büntetőjog professzor első dolga volt, hogy 56-ban kirúgatta az összes hülyét az egyetemről. A Perbíró professzor nagyon támogatta a MEFESZ-mozgalmat. A legtöbb professzor ha nem is nyíltan, de

⁸⁷ Halász Aladár (1892–1966) jogász, egyetemi oktató. Fővárosi egyetem elvégzése után 1915-ben avatták doktorrá. Hallgatóként a Galilei-kör tagjaként tevékenykedett. Belépett a Magyar Radikális Pártba. A Tanácsköztársaság alatt a Szociális Termelés Népbiztonságon dolgozott, majd Bécsbe emigrált. Visszatérve Magyarországra 1925–1944 között ügyvéd. 1944 tavaszán – zsidó származása miatt – törölték az ügyvédi jegyzékből. 1945 februártól újraindult Magyar Radikális Párt főtitkára volt. 1951-ben docens, majd megbízott tanszékvezető a szegedi egyetem római jogi tanszékén. Az 1955–56. tanévtől a pécsi római jogi tanszék vezetője is volt. Az 1956. októberi forradalom alatt – tudományos tevékenység hiánya miatt – a szegedi jogi kar dékánjának, Schulteisz Emilnek kezdeményezésére eltávolították az egyetemről, innentől kizárólag Pécsen tanított, 1959. február 1-től egyetemi tanárként, 1965-ös nyugdíjba vonulásáig. Varga Csaba: Halász Aladár. Jogelméleti Szemle, 2005/2 Interneten itt: <http://jesz.ajk.elte.hu/varga22.html>

⁸⁸ Schulteisz Emil (1899–1983) jogász, hadbíró vezérőrnagy (1945). 1947-től a debreceni, 1949-től a szegedi egyetem büntetőjog tanára. 1956/57-ben a jogi kar dékánja. 1957. október 1-én nyugdíjazással eltávolították az egyetemről. 1956-ban Schulteisz kérvényezte a jogi karról a kommunisták által eltávolított Bibó István (1911–1979), Ruttkai György (1898–1974), Sövényházi Ferenc (1899–1980), Szabó József (1909–1992) egyetemi tanári állásba való visszahelyezését, és továbbá Antalffy György (1920–1993), Halász Aladár (1892–1966), Zsíkó László (1920–1986), Kovács István (1921–1990) kizárását. Ld még Jancsák 2016.

hallgatólagosan. Az Antalffy⁸⁹ nem sokra becsültük, mert az Antalffy vizsgáztatási módszereit, azt nagyon ellenszenvesnek találtuk. Nyíltan, teljesen pofára vizsgáztatott. Volt egy csinos lány, ránézett, azt mondta, hogy szép fényképarca van, adja oda az indexét, jeles, mehet, kész, ennyi. Megkínálta a páciens cigarettával, ott volt a Lánchídtól a Munkásig öt vagy több cigaretta, attól függ, hogy ki milyet vett, olyan jegyet írt neki az indexébe. Ha valaki Lánchidat vett, vagy jelest kapott, vagy egyest. Az egyest azzal indokolta, hogy ha valaki ennyire igényes cigarettában, az a tanulásban biztosan elégtelen. Vagy ha fordítva, éppen az volt a hangulat, aki ilyen igényes, az biztos a tanulásban is igényes, jeles. Az egyik évfolyamtársam mesélte, hogy megkérdezte az Antalffy, hogy mi a véleménye a legutóbb írt könyvről. Később megtudtuk, hogy az Antalffy sosem írt könyvet, az illetőnek nem lehetett véleménye, úgyhogy kirúgták, mert nem volt véleménye. Az Antalffy is kirúgta a Schulteisz. Tokaji Gábor tanársegéd⁹⁰ a büntetőjognak volt a tanársegédje, a Schulteisz-nak. Ő is egy ilyen támogatóként szerepelt. A Schulteisz különösen, őt le is csukták. Mesélték, nem láttam, csak mesélték, hogy hadbíró, altábornagyi egyenruhában vonult be a börtönbe. A leg több professzor támogatta [a MEFESZ-t], ez a támogatás egészen 1957 februárig tartott.

Én két titkos szervezetnek is voltam a tagja az egyetemen, az egyik a Turul gárda volt, a másik meg az SPP. Ennek az eredeti neve, Societas Philosophiae Perennis⁹¹ volt, a Vető nevezte el Societas Paralysis Progressivae-nek⁹² [nevet]. Egy feltétel volt, az lehetett ennek a tagja, aki vallásos. Én akkoriban még nagyon vallásos voltam. Ennek a társaságnak két fő foglalkozása volt, az egyik zenehallgatás,

⁸⁹ Antalffy György 1950-51-ben a jogi kar dékánja volt, majd a forradalom után 1957-58-ban és 1967-73 között szintúgy. 1958-1964 és 1976-1982 között a Szegedi Tudományegyetem rektora lett.

⁹⁰ Tokaji Géza (1926-1996) volt, aki szemináriumokat vezetett. Tokaji 1945 őszén egyetemi tanulmányait Szegeden kezdte meg. A diploma átvétele után, 1949-ben a Büntetőjogi Tanszékre került, egyetemi tevékenységét könyvtárkezelő demonstrátorként, majd gyakornokként kezdte. 1952-ben kapta meg tanársegédi kinevezését. 1960-ban adjunktussá nevezték ki.

⁹¹ Az örök filozófia társasága. Az „filozófiai örökkévaló” vagy „örök filozófia” hívei szerint léteznek örökérvényű igazságok, mint Isten, szabadság, halhatatlanság, és ezek nélkül nem létezhet egyetlen gondolkodási rendszer sem. Ld. még: Balduin Schwarz: Örök filozófia – Törvény és szabadság a szellemtörténetben. JEL Könyvkiadó, 2013

⁹² Szójáték. Paralysis progressiva: Az agyvelő krónikus gyulladásos szifilisz késői stádiumában, ami az agyvelő sorvadásához, elbutuláshoz, és bénulásokhoz vezet.

főleg klasszikusokat, egyházi zenét, a másik a filozófia. Az rendszeres oktatás folyt ebben. Első sorban filozófusokkal foglalkoztunk, akikkel az egyetemeken nem lehetett. A másik társaság, a Turul gárda, oda úgy kerültem, hogy ennek a vezetője, a Soós Laci⁹³ megkérdezte, hogy mi a véleményem Trianonról. Mondtam neki, hogy óriási tragédia volt, a nemzet egyik legnagyobb tragédiája – a mai napig ez a véleményem. Jól van, mondta, és gyakorlom a vallást? Igen. Akkor köztünk a helyed! Így szervezett be a Turul gárdába.

Soós László huszonévesen

De hamar kiderült, hogy teljesen más elképzelésünk van a dolgokról, mert ő egy erősen nacionalista beállítottságú gyerek volt, én meg nem. Trianont óriási tragédiának tartottam, elsősorban azért, mert felbomlott a monarchia. A nagymám mondása volt, mindig az jut az eszembe, hogy „Akkor volt nekünk jó, amikor Ferenc Jóska volt a kerál”. Ő nagyon rosszul beszélt magyarul, mert cseh volt, monarchia-hívő. Én is így gondoltam, hogy Magyarországnak a legszebb időszaka az a Kiegyezés utáni 1914-ig tartó időszak volt. Megjegyzem, 1947-ben fél évig

⁹³ Soós László (*1934) joghallgató. A MEFESZ perben (Kiss Tamás és társai 1957-58) a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalom vezetése, valamint államtitok jogosulatlan megszerzése büntetésében 5 év börtönbüntetésre ítélték.

Szlovákiában voltam. Liptovský Svatý Mikuláš⁹⁴ Gimnáziumába jártam, mert az anyám ki akart települni családi okok miatt. Az anyám az szlovák és akkoriban szervezték a csabaiak között is, hogy nem akar-e kitelepülni, és úgy gondolta, hogy otthagy csapat-papot és megyünk ki Szlovákiába. Ott nekem nagyon negatív tapasztalataim voltak. Az a nacionalizmus, amit ott tapasztaltam, a szlovák nacionalizmus az nagyon rossz volt, és közöltem az anyámmal, hogy én itt nem maradok. Azóta vallom magam liberálisnak, és minden nacionalizmust ellenzek, mert ott az a tapasztalat szűrődött le bennem, hogy a nacionalizmus az nagyon elfogulttá teszi az embereket, és akkor minden marhaságra képesek. Többek között ugye folyton azt hangsúlyozták, hogy Petőfi nem is volt magyar.

A huszadikai nagygyűlés előtt Imre bátyám tárgyalta a Sipos István nevű DISZ vezetővel.

Igen.

Erről mondana néhány dolgot?

Azt hiszem, megemlítettem, csak a nevek nekem már nagyrészt kiestek. Ez elég hosszasan tárgyalás volt, aminek a lényege az volt, hogy ők folyton arra hivatkoztak, hogy a hatalom mögöttük van, úgyhogy ne nagyon ugráljunk, én meg arra hivatkoztam, hogy a tömegek viszont mi mögöttünk állnak, tehát ő se ugráljon olyan nagyon. Ez a tárgyalás nem vezetett eredményre.

Itt is arról volt szó, hogy a DISZ-en kívül vagy DISZ-en belül legyen a MEFESZ helye?

Mi kezdettől fogva nem így akartuk. Én úgy emlékszem, hogy mi kezdettől fogva a DISZ-en kívül akartuk. Azt elfogadtuk volna, hogy a DISZ legyen egy felső, koordináló szervezet, ami koordinálja a többi, különböző rétegszervezetet. De az, hogy a DISZ beleszóljon a szervezet belső ügyeibe, az ellen mereven elzártunk.

⁹⁴ Liptószetmiklós

Az, hogy a MEFESZ tagsága a személyes tagságon fog alapulni, az a kezdettől fogva így volt? Hogy az egyes diákok lesznek a tagjai?

Én így emlékszem, hogy igen. Igyekeztünk nagyon demokratikusak lenni, mindent megszavaztattunk, minden részletkérdést is. A választásokat is igyekeztünk nagyon demokratikusan bonyolítani.

Ahogy a dokumentumokat olvastam, nekem úgy tűnt, mintha lett volna egy munkamegosztás önök között: a Lejtényi az SZMSZ-szel foglalkozik, a Kiss Tamás ezeket a politikai követeléseket szedi össze. Ebben az időszakban ugye a menzán, a diákklubban van egy kupaktanács, mondjuk így, és eközben Imre bátyám felmegy Budapestre Nagy Imréért, mintha a „diplomáciával” Ön foglalkozott volna. Megbeszélték ezt előtte?

Ez így alakult. Nem beszéltünk mi semmit részletesen, magunk sem tudtuk, hogy fognak alakulni a dolgok. Mondjuk én nem szerettem szerepelni, beszédeket nem mondtam. A börtönben erről sokat beszéltem a Mérei tanár úrral, mert együtt dolgoztunk a fordító irodában, és megállapította rólam, hogy én szereplési neurózisban szenvedek. Tényleg. Én nem tudtam vizsgázni, folyton leblokkoltam vizsga közben. Szereplési neurózisom volt. Ezért én mindig a háttérben voltam a gyűléseken. Viszont négy szemközt, vagy kisebb csoportban jól tudtam kommunikálni és vitatkozni. Szenvedéllyel. Nemrégiben, mikor volt az ötven éves érettségi találkozásunk, akkor az egyik volt osztálytársam úgy emlékezett rám, hogy én folyton vitatkoztam, és amikor az ellenfelemet meggyőztem, akkor az ellenkező álláspontra helyezkedtem, és az ellenkezőjéről próbáltam meggyőzni. Igen, nekem mindig a vita volt a szenvedélyem, és az ideológia. Én ma is mindent ideológiai szempontból nézek. Nálam mindig ez volt a döntő. Ezért alakult úgy, hogy én mentem olyan helyekre, ahol vitatkozni kellett. Mondhatom, hogy bizonyos eredményt sikerült elérni, de hogy aztán mi lett volna a vége, azt senki nem tudja, mert közbejött a fegyveres felkelés, amit én akkor nagyon elleneztem, mert úgy éreztem, hogy az addigi munkánk tönkre ment. Ezzel lényegében az egész MEFESZ-ügy teljesen háttérbe szorul.

Mi volt az az elképzelés, amit jónak tart, ha akkor megvalósul?

Én akkoriban úgy gondoltam, de lehet, hogy ezt csak most gondolom így, de azért valami ilyesmi lehetett, hogy azt érzékeltük, hogy a párton belül nagy mozgolódás van, és bomlófélben van a párt Magyarországon és a Szovjetunióban is. Hruscsov beszédéről hallottunk, a Szabad Európát már lehetett hallani, az angol rádiót is, a nagybátyám állandóan az angol rádiót hallgatta már a negyvenes évek végétől. Nekem is a szenvedélyem volt a külföldi adások figyelése. Azt érzékeltük, hogy a Szovjetunióban is van egy bomlási jelenség és nálunk is. Ezt mondom, ez maga az, amit én közvetlenül érzékelttem, hogy a Szalai és a Hanák között is ellentét van. De egyéb jelei is voltak, a Petőfi Kör... Rajk újratemetése... Volt egy csomó jele annak, hogy itt van mit keresni. Én mondom, mióta az eszemet tudom, azóta a többpártrendszer híve voltam. Lényegében a hátsó szándékunk, a legfőbb cél az motoszkált az én fejemben legalábbis, hogy körülbelül a 46-os állapotokat kéne visszaállítani. Jó, az oroszok itt vannak, akkor is itt voltak, de azért lehet még az oroszok mellett is egy többpártrendszert és demokráciát létrehozni. Természetesen ez már a családi érdekek is arra ösztönöztek, hogy sokkal liberálisabb gazdaságpolitikát kéne folytatni. Például amikor jött Nagy Imre, 1953 után, akkor a nagybátyám vállalkozása nagyon fellendült. Körülbelül hat esztergapaddal, présgépekkel, öntödével, több hegesztőaparáttal rendelkező műhelye volt, és mikor jött a Nagy Imre-féle program, ami kifejezetten az ilyen kis vállalkozásokat serkentette, a nagybátyám elkezdett lapátokat, cséplőgépeket, szitákat gyártani. Az nagyon jövedelmező volt akkor. Emlékszem, a villanyszámlája, mert egyszer én fizettem be, az havi tízezer forint volt. Akkor!

A szólásszabadság, a szabad választások, a liberális politikai világnézet – ezek az értékek megjelentek az egyetemen azoknál az oktatóknál, akik nem a sztalinista oktatók voltak? Volt egy ilyen rejtett szál?

Ez így van. Érzékeltük.

Az oktatók részéről ez a támogatás ezek szerint abban is megnyilvánult, hogy valamiféle értékcsere zajlott Önök, és az idősebb generáció között?

Volt, emlékszem, de óvatosak voltak. Emlékszem egy felszólalásomra államjog órán, akkor a Horváth-Zsikó tartotta az órát, mindig úgy mutatkozott be, hogy „Dr. Horváth-Zsikó László, egyetemi adjunktus, a nyári, termelési gyakorlatok vezetője”. Mindig elmondta a teljes titulussát. Később ő volt az, aki mikor ott

álltunk a bíróság folyosóján bilincsben, odajött hozzánk, és mindig lekezelt velünk. Ebből is látszik, hogy ő végig, még akkor is, amikor már ez nagyon rossz pont volt, igaz, azt hallottam, hogy akkor ő ki is került az egyetemről, és ügyvéd lett. Neki felvettem azt, ez '56 kora őszén volt, még szeptemberben, hogy hát most folyton arról beszélünk, hogy a Parlamentben bólogató Jánosok vannak, és ezen változtatni kéne, és nem lehetne most feloszlatni a parlamentet és új választásokat kiírni, valódi, demokratikus viszonyok között? Akkor mondta a Zsikó, hogy nem, itt még nem tartunk, ezt nem lehet. Az látszott, érződött, hogy egyet ért ezzel, csak még nincs itt az ideje.

Október 20-a, nagygyűlés, követelések... Ott volt ezen a nagygyűlésen?

Nem, nem voltam.

A következő nap a MEFESZ küldöttek elutaznak szerte a magyarországi egyetemekre. Kiss Tamásék Budapestre, majd 22-én telefonál Kiss Tamás, hogy Tóth Imre menjen utána. Akkor ön felmegy Budapestre, egy Lenin körüti lakásban várja Kiss Tamást, de elkeverednek, majd 23-án találkoznak Tamással és innentől néhány napot Budapesten töltenek el. Hol laknak? Mi történik Önökkel ekkor?

A Veres Pál utcai kollégiumban. Azt hittem, otthagyjuk a fogunkat. 23-án, késő este Kiss Tamással ott mászkáltunk a Rádió környékén és akkor már hallottunk lövéseket és láttunk bekötött fejű, karú embereket jönni a Rádió felől, és kiabálják, hogy gyilkol az ÁVO. Nem sokkal később jöttek katonai teherautók, kiskatonákkal. Láttuk, hogy körbe vették az autókat a tömeg, és a kiskatonák adogatják le a fegyvereket. Mondtuk egymásnak, na, hát ebből nagy balhé lesz, húzzuk el innen a csíkot, és hazamentünk a kollégiumba. Onnan mentünk, próbáltunk élelmet szerezni, akkor pillanatok alatt elfogyott minden. Már pontosan nem emlékszem, hogy mikor jött valaki a kollégiumba, hogy nemzetőrök toboroz a Kopácsi. Én azt, hogy Tomi mit gondolt, nem tudom, de én arra gondoltam, hogy itt olyan káosz lesz nemsokára, hogy tényleg meg kéne szervezni egy nemzetőrséget, hogy egy dologban lehet bízni, hogy a Nagy Imréhez tartozó Kopácsit támogatnunk kell. A Tamás is ilyet gondolhatt, mert együtt léptünk be a nemzetőrségbe. Volt egy kis járőrözés, és egyik éjszaka a Baross utca és a Szűz utca sarkán volt, az volt a feladatunk, hogy azt a környéket biztosítsuk. Emlékszem, szemben volt egy felkelő csoport, és átkiabáltunk, hogy: „Lőttök?” „Ha nem lőttök, mi sem lövünk.” – ebben megegyeztünk. Akkor láttuk,

hogy jön egy autó, abból kiszállt valaki, nem tudom ki, és a szemben lévő házból is kijött valaki, és ott tárgyaltak. A felkelők egyik vezetője lehetett, és az autóval a Kopácsi valamelyik embere. Nagyjából konszolidálódott néhány nap alatt Pesten a helyzet. Hallottunk dolgokat, hogy mi történt a Köztársaság téren, amivel nagyon nem értettünk egyet, meg hogy a Parlament előtt mi történt. Amivel természetesen szintén nagyon nem értettünk egyet. De október vége fele, nem tudom, mikor, talán 28-a környékén elhatároztuk, hogy most már sipirc innen, menjünk vissza Szegedre. De nem volt olyan egyszerű, vonatközlekedés nem volt, maradt az autóstopp. Felkérérdzkedtünk egy autóra, Pest határában leállították az autót. Nem tudom, Tamás hogy emlékszik vissza erre, én arra emlékszem, hogy nagyon be voltam tojva. Leszállítottak az autóról, orosz katonák voltak, és volt egy magyar tiszt. Megmotoztak, az autót átkutatták, találtak kézigránátokat az autóban. Mondta az orosz, hogy mi, egyetemisták maradjunk ott. Ettől kicsit megijedtem. De mikor az orosz az autó másik oldalára ment, akkor a magyar katonatiszt mondta, hogy na, ugorjatok. Már indult az autó, felugrottunk, és nem is értem, hogy ez mi volt, nyugodtan utánunk löhettek volna. Eljutottunk Bajára, ott elláttak minket, és aztán onnan arra emlékszem, hogy ott volt egy nagygyűlés, és ott többen voltunk, akik Pestről jöttünk. Volt valaki, aki beszámolt a pesti élményeiről, és az egyik legfontosabb dolognak azt tartotta, hogy semmilyen antiszemita megnyilvánulást nem tapasztalt Pesten. Ezt kihangsúlyozta. Mi sem.

A Lazúr Barna, az ottani Nemzetőrség parancsnoka, megszervezte a szegedi nemzetőrséget, mi is beléptünk oda, kimentünk az öthalmi laktanyába, ott volt szintén a Tamás, meg Aszalós Jancsi SPP-ista, és november 4-éig ott voltunk az öthalmi laktanyában. Egy Angliába került bölcsészhallgató meg is örökölte a könyvében az öthalmi laktanyai élményeit.

A Czigány Lóránt⁹⁵?

Igen, ő az! Ő leírja, hogy fel akartunk vinni az emeletre egy géppuskát, csak az nem fért fel azon a keskeny feljárón, és leírja, hogy a Totya, engem úgy hívtak, hogy Totya, pillanatok alatt szétkapta a géppuskát, darabonként felvittük, és ott rögtön össze is állítottam. Neki ez egy élmény volt. Ott tulajdonképp jól berendezkedtünk az öthalmi laktanyában, de 4-én jött a Lazúr parancsa, hogy azonnal

⁹⁵ Czigány Lóránt (1935–2008) magyar író, irodalomtörténész, egyetemi tanár. 1954-1956 között a Szegedi Tudományegyetem magyar-történelem szakos hallgatója volt. Részt vett a MEFESZ-mozgalomban. 1956-ban emigrált.

vonuljunk le, mert jönnek az orosz tankok, és nem akar minket kitenni annak, hogy egyenlőtlen harcba kerüljünk. De ott voltak nagyon buzgó gyerekek közöttünk, az egyik szerzett egy ágyút, komoly páncéltörő löveg volt. Felállították a Tolbuhin sugárúton⁹⁶, hogy majd arra jönnek a tankok, és majd arra egy-kettőt kilövének. Csak amikor odaértünk, akkor derült ki, hogy senki nem tudja kezelni, mert tüzér nem volt közöttünk. Mikor már hallottuk a tankok dübörgését, akkor fogtuk magunkat, a nálunk lévő fegyvereket eldugdostuk, voltak betoncsövek, azokba bedugtuk és mindenki hazaszaladt.

November közepétől egy új lendületet kapott a MEFESZ.

Igen, szervezkedtünk mi tovább, sőt, Perbíróval felmentünk Pestre, hogy szerezzünk a Vöröskereszttől amit szét lehet majd osztani, sikerült is, elég sok holmit kaptunk, amit aztán szétosztottunk. Nyomozók nagyon érdeklődtek ezután, hogy hátha valami köztörvényes ügyet lehet ebből kerekíteni, de nem sikerült semmit, mert tényleg teljesen tiszta volt minden. Köztörvényes ügyet nem sikerült a nyakunkba varrni.

A MEFESZ a volt egyetemi DISZ irodát kapta meg használatra. A kép 1956 telén készült. A fotelben olvasó férfi Kiss Tamás.

⁹⁶ Ma Kálvária sugárút

Van egy név, ami előkerül az iratokban: Csete Iván⁹⁷ orvostanhallgató. Úgy szerepel a bírósági anyagban ez, hogy Csete Iván, Kiss Tamás és Ön mennek a Kárász utcára, november 10-e táján papírt megfestéket kérnek és kapnak a nyomdából...

És gyártottunk röpcédulákat. Igen, rengeteg röpcédulát nyomtunk. Volt egy orvostanhallgató, aki szintén részt vett a röpcédula készítésben és később arra hivatkozott, hogy őt tulajdonképp a rendőrség... Nem tudom, nem emlékszem a nevére, csak hogy orvostanhallgató volt. Megvádolták, de utána elengedték⁹⁸, mert mi is azt vallottuk, hogy igen, sejtettük, hogy ő besúgó volt. Közben nem! Egyrészt nem árult el minket, csak már akkor vallott, amikor már úgyminden kiderült.

Én is próbáltam ezt a röpcédulázást elhallgatni, mert tulajdonképp ez volt az egyetlen olyan dolog, amitől én félttem, személy szerint, hogy ezt tényleg a nyakunkba varrhatják, mert az összes többit teljesen nyíltan csináltuk. Én arra nem is gondoltam, hogy az, hogy megszereztük a besúgók névsorát, hogy ebből ekkora ügyet csinálnak. Ha az ÁVO feloszlott, mi úgy vettük ugye, akkor a besúgó gárdát is feloszlatják, és nincs semmi probléma ezzel. De később kiderült, hogy ezek még nagyon jó kis háziállatok és még nagyon jól fel tudják használni őket később is, ami be is következett.

Ez hogy történt? Ez a besúgó lista megszerzése?

Volt egy egyetemi hallgató, akinek a nevére nem emlékszem, aki Pesten találta valamelyik laktanyában. Több kötet volt, többek között a csabai besúgók névsora is ott volt. Elhozta hozzánk, a MEFESZ-be, hogy itt van ez a névsor. A Kiss Tamás – szerencséjére – akkor nem volt ott. Úgyhogy ezt tulajdonképp az én

⁹⁷ Csete Iván orvostanhallgató a MEFESZ orvosegyetemi vezetésének tagja, a MEFESZ miskolci küldötte, a forradalom leverése után emigrált. Ld. a vele készített interjút.

⁹⁸ Resli Pál (*1934) orvostanhallgatót 1957. szeptember 9-én tartóztatták le. 1958. január 14-én helyezték vád alá. Kiss Tamás és társai perében 1958. február 14-én kihirdetett ítéletben Resli Pál ellen a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedéssel kapcsolatos feljelentési kötelezettség elmulasztása büntette miatt folyamatba tett eljárást megszüntette a bíróság. A CsM-i Rendőrkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya Fehérvári Bertalané rendőr főhadnagy által készített és Tihanyi József osztályvezető őrnagy által szignált, 1957. június 17-én kelt Összefoglalóban Resli Pál nevével ez olvasható: „1957 februárjában ügynökként beszerveztük.” CsML Szegedi Megyei Bíróság Büntetőperes iratai 1249/1957

nyakamba varródott, a helyzet így hozta. Mondom, ez nagyon érdekes, hogy kik voltak a besúgók. Legépeltük, sokszorosítottuk, kiosztottuk egymás között. Lehoztam Csabára a csabai névsort, hogy a csabaiak is tájékozódjanak, hogy kik voltak ott a besúgók. Ebből aztán egy külön per is volt, ami miatt kaptam három évet.

Ez volt az államtitoksértés?

Igen. Lényegében Csabán is több illetővel találkoztam, akivel találkoztam a névsorban.

Az a névsor elkerült Csabára?

Igen, én vittem el.

Ez a forradalom alatt, vagy után volt?

Utána. Decemberben.

A röplapozás ez novemberre tehető, amikor röplapokat készítettek az írócsoport székházában, meg a MEFESZ irodán, és azután?

Dátumokat nem tudok, de körülbelül. Emlékszem, hogy egy volt szocdem is benne volt, egy Tunyogi⁹⁹ nevezetű, meg a fia. A röplap készítésben elég sokan benne voltunk. Ez úgy bukott ki, hogy sejtették, hogy mi benne voltunk ebben a röplap készítésben, mert a nyomozók – akkor már nem vertek, nem veréssel

⁹⁹ Tunyogi Csapó János (*1902) tanár. 1922-ben Romániából emigrált Szegedre és az egyetemen folytatta tanulmányait. 1923-tól 1927-ig dolgozott a kísérleti fizikai intézetnél, majd 1928-ban állami engedéllyel internátust nyitott. 1930-ban engedélyt kapott magán-gimnázium fenntartására, mely gimnázium 1940-ig működött. Ezután kiskereskedői engedélyt kért és ezzel foglalkozott a világháború végéig. 1945-től magántanárként dolgozott. 1956 november végén Tóth Imre, Aszalós János és Tunyogi Csapó Gábor hallgatók a sokszorosító berendezést a MEFESZ irodáról Tunyogiék lakására vitték. Tunyogi Csapó Jánost, a megtorlás során Kiss Tamás és társai perében, mert „lakását rendelkezésére bocsátotta abból a célból, hogy az ellenforradalom után ott sztrájkot felhívó, a pártot, a kommunistákat, a kormányt és a szovjet hadsereget gyalázó röplapokat készítsenek” öt év börtönbüntetésre ítélték. Fia, Tunyogi Csapó Gábor 1957 elején emigrált.

kényszerítettek, beugrasztottak bennünket. Kiss Tamásnak azt mondták, hogy én már bevallottam, és nyugodtan bevallhatja, nekem azt mondták, hogy Kiss Tamás már mindent elmondott, bevallhatom. Úgy tudták, hogy mi majdnem mindent együtt csináltunk a Kiss Tamással, lehetetlen, hogy a cédulázást nem. Így derült ki, aztán felgöngyölítették, hogy kik voltak benne.

1957 februárjában tartóztatták le.

Én úgy emlékszem, hogy február 2-án.

Ez Békéscsabán történt?

Igen, én hazajöttem azzal, hogy elbúcsúzom az édesanyámtól, rokonaimtól, és disszidálunk az Ambrus Jancsival. Ambrus Zoltán volt a könyvtárnak a vezetője. A könyvtárban jól ismerik az Ambrus családot. Az Ambrus Jancsi a MEFESZ szervezésében részt vett, ő is csabai gyerek. Együtt akartunk kimenni Jugoszláviába. Ő ki is jutott, még ma is Svájcban pszichiáter. Szoktunk találkozni. Engem viszont lekapcsoltak. Úgy emlékszem, hogy február 2-án. Így maradtam itthon. Hogy jártam jobban, azt nem tudom, mert a Jancsi mondta, hogy az a jugoszláv tábor az nagyon rossz volt, alig kaptak enni, szóval nem volt az egy nyaralás. Jó, aztán kijutott Svájcba, ott elvégezte az egyetemet, pszichiáter lett. Én meg itt maradtam, négy év börtön. Ami azért élmény volt. Ezen sokan csodálkoznak. De hát olyan emberekkel kerültem össze, akik nagyon érdekes emberek voltak. A Donáth Ferenc¹⁰⁰, a Mérey Ferenc¹⁰¹, a Göncz Árpád. Utána is gyakran találkoztunk, ez volt az 53-as zárka találkozó, ezt Göncz Árpád a hivatalában rendezte.

Ez melyik börtön volt, a váci?

¹⁰⁰ Donáth Ferenc (1913–1986) politikus, agrártörténész, publicista, nemzetgyűlési és országgyűlési képviselő. 1958-ban a Nagy Imre-per másodrendű vádlottjaként 12 évi börtönbüntetésre ítélték. 1960 áprilisában egyéni kegyelemmel szabadult.

¹⁰¹ Mérei Ferenc (1909–1986) pszichológus, pedagógus. 1945 és 1948 között a Fővárosi Lélektani Intézet vezetője volt, 1949-től az Országos Neveléstudományi Intézet vezetője. 1950-ben az intézetet felszámolták, és állásából elbocsátották. 1956-ban rehabilitálták, az MTA Pszichológiai Intézetében dolgozott. 1958 októberében letartóztatták és – álmellenes szervezkedés vádjával – 10 évre ítélték. 1963 tavaszán, amnesztia keretében szabadult.

A váciban dolgoztunk együtt Göncz Árpáddal. A fordító irodában dolgoztunk, ami szintén élmény volt. Magyarországon azt hiszem akkoriban mi voltunk egyedül, kivéve persze a felsőbb réteget, akik a londoni Timest rendszeresen olvashattunk. Kémjelentéseket fordítottunk. Nagyon érdekes munka volt. Mi voltunk a legmegbízhatóbbak, mert onnan semmilyen titok nem szivároghatott ki. Erre nagyon vigyáztak. Beszélőre is úgy mentünk, hogy két rács volt, az egyik rácshoz állt a hozzátartozó, a másikhoz én, és így, egy méteres távolságban beszélhettünk egymással, persze smasszer egyfolytában járt. Mondhatom, hogy ott rengeteget tanultam. Angolul tudtam valamit fordítani is, de főleg németről fordítottam. De az angolt azt tanultam is. Például a börtönkönyvtár tele volt Tarzan könyvekkel. Volt egy Virág Józsi bácsi nevű kém, kémkedés miatt kapott életfogytot, ő perfekt angol volt. Én olvastam a szöveget, amikor megakadtam, akkor ő folytatta, akkor mondtam tovább. Így több Tarzan könyvet végigvettünk, így sikerült elég jól bedolgozni magam az angolba. Tanulni lehetett ott. Mi voltunk egyetlenek, akik kaptunk ceruzát, papírt, könyvet a zárkába is, nem csak a munkahelyen. Tehát ott is dolgozhattunk. Ott volt egy zárkába velem a Donáth Feri. A börtönben nagyon érdekes dolgot is tapasztaltam, hogy a rab védte a rendszert a smasszerral szemben. Mert a smasszerek parasztgyerekek voltak és nagyon haragudtak a téeszésítésre. Meg is mondták őszintén, hogy ezt nagyon nem csípi. Donáth Feri meg a téesz pártján volt, védte, hogy az még egyszer nagyon jó lesz. Ilyen élményeim is voltak.

1961-ben szabadultam. Négy év, két hónapot töltöttem. 57 februárjában tartóztattak le, és akkor volt egy amnesztia '61-ben. Az életem nagy élménye volt, a szabadulás, mert az úgy kezdődött, hogy szólt a smasszer, hogy Tóth Imre maradjon fent, a többiek munkára. Azért maradjak fent, mert átszállítanak valahova? Azt soha nem mondták, hogy mit miért. Telnek az órák, semmi. Hallok ajtócsapkodást, egyszer csak kinyílik az etető, beszél egy smasszer, hogy Tóth Imre itt van? Itt vagyok. Mit kerestük már magát jobbra-balra! Na, jöjjön! Akkor sem mondta, hogy miért. Akkor látom, hogy ott a Fazekas Gyuri, a Donáth Ferenc, pár „kollégámat”. Ott tudtam meg, hogy miért. Közben elszívtam két csomag cigarettát, mert dohányozni azt szabad volt a zárkában is. Az előző rezsimmal szemben ez nagy kedvezmény volt. Hát, persze szabadulás után rögtön eljöttem Csabára. A nagybátyám, egyik nagybátyám, a másik sajnos a gépészmérnök akkor már elmeógyógyintézetben volt. A volt zárkatársa mesélte nekem. Bedilizett. A másik nagybátyám viszont nagy ovációval fogadott. Felbontott egy demizson

bort, amit akkor tett félre, amikor lecsuktak, azzal, hogy majd akkor nyitják fel, ha kiszabadulok. Mert szerinte én is hozzájárultam ahhoz, hogy visszakapta a darálóját. Ő kuláklistán volt. 1956 után megszűnt a kuláklista. Csabán be kellett mennem a rendőrségre, ott közölték velem, hogy keressék valami más helyet, mert nem nézik jó szemmel, ha itt maradok Csabán. Jó, akkor felmegyek Pestre, ott vannak apám rokonai, azokhoz mentem. Először egy villanyszerelő cégnél kaptam állást, ilyen villanyszerelő segítő voltam, ami abból állt, hogy falat kellett vésni. Majdnem egy évig itt voltam, aztán már nem tetszett az a rengeteg por, kicsit allergiás vagyok ma is, folyton megfájdult a torkom. Volt börtöntársam, mert mi mindig érintkeztünk egymással, segítettük egymást, aki szintén a fordító irodában dolgozott, szerzett egy állást a Margitszigeten, a fürdővel szemben volt a Klub, ahol egy mindenés állás volt. Télen kazánt kellett fűteni, kugli pályát gondozni, nyáron a tenispályát gondozni. Ez egy nagyon kellemes hely volt. Állandó bejáratunk volt a sportuszodába. De azután mégis valami jobban fizető állás után néztem. Szintén az egyik börtöntársam, a Pocsár szerzett állást a Révai Nyomdában. Ott korrektori állásom volt. Lényegében korrektorként mentem nyugdíjba. Pontosabban akkor már revizorként, mert azt hiszem én voltam az egyetlen revizor csoportvezető, akinek semmilyen képzettsége nem volt, érettségi és kész. Próbáltam letenni a szakvizsgát, de közölték velem, hogy nem. És azt is tudtam, hogy miért. Ezt a rendőrségen közölték velem, hogy mivel nem végzek kellő szolgálatot számukra, ezért ne is álmodjak arról, hogy én valaha iskolába mehetek, de még a lányom sem.

Volt olyan kísérlet, hogy megpróbálták beszervezni?

Hogyne! A börtönben nem volt, de kint volt. Alá is írtak velem egy beszervezési nyilatkozatot, csak nem teljesítettem semmit. Ezért közölték velem, hogy jó, akkor úgy vesszük, hogy én nem csinálok semmit, de ennek lesznek következményei, mégpedig az, hogy semmilyen továbbképzésen nem fogok részt venni.

Így az interjú utolsó részébe fordulva azt hiszem, lehet mondani, hogy nagy idők tanúja volt, és sok esetben maga is formálta a történelmet, a MEFESZ alapításával például. Hogy értékelné 1956 szerepét a magyar történelemben?

Ennél nehezebb kérdést nehéz feltenni. Ahogy Göncz Árpád mondta, ahány ember, annyiféle 56 van és annyiképp lehet megítélni 56-ot. Kétségtelen, hogy

Magyarországnak ez nagy dicsőséget hozott, ez vitathatatlan. Nemzetközi hírünk nagymértékben 56-nak köszönhető. Én viszont, belülről sokszor másképp gondoltam volna el a dolgokat. Én egy sokkal csendesebb, nyugodtabb átalakulást képzeltem el. Tény, hogy Magyarország a világ szemében ekkor volt a legpozitívabb ország talán. 56-nak hogy mik voltak a későbbi következményei, ezt nagyon nehéz megítélni, mert azt nem hiszem, hogy mi hozzájárultunk volna, amit sokan mondanak, a szovjet rendszer felbomlásához. Sőt, én azt mondom, hogy mi hozzájárultunk a szovjet rendszer megszilárdulásához, mert hosszú ideig – véleményem szerint – azért keményítették be az oroszok, mert megijedtek 56-tól. Biztos vagyok, hogy sok szempontból nagyon pozitív volt, az ország megítélése szempontjából is, de volt negatív következménye is, hogy bekeményítették, hogy kicsit a sztálinizmust visszahozta Kelet Európába.

Imre bátyám, amikor maguk a követeléseiket megfogalmazták, szabad választásokat, demokráciát, szólásszabadságot követeltek. Ezek rendkívül fontosak ma is. Mi az, amit üzenetként megfogalmazna a napjaink és a jövő egyetemista ifjúsága számára?

Szerintem azok a követelések tulajdonképp ma is jogosak. Az a demokráciafelfogás, amit mi képviseltünk, amivel én is egyet értettem, az szerintem ma is jogos követelés. A demokratikus többpártrendszert azt Churchill mondta, hogy ez nem jó rendszer, csak ennél jobbat még senki nem talált ki. Én egy liberális, többpártrendszerű demokráciának vagyok a híve, akkor is az voltam. Bár akkor ezt még nem tartottam aktuálisnak, de ellent sem mondtam ezeknek a követeléseknek. Egyedül a szovjet csapatok kivonását tartottam akkor nagyon elhamarkodott követelésnek.

A MAGYAR EGYETEMISTÁK ÉS FŐISKOLÁSOK SZÖVETSÉGE (1956)

Életútinterjúk tükrében

Szerkesztette és jegyzetekkel ellátta
Jancsák Csaba

BELVEDERE

2016, Szeged

*A kötet megjelenését
az 1956-os forradalom és szabadságharc
60. évfordulójára létrehozott Emlékbizottság támogatta.*

Borítóterv
Majzik Andrea

ISBN 978-615-5372-65-0 (print)

ISBN 978-615-5372-67-4 (online PDF)

ISSN 1587-2963

© Jancsák Csaba, szerkesztő, 2016

© Belvedere Meridionale, kiadó, 2016

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

TARTALOM

Az 1956-os Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (MEFESZ) – életútinterjúk tükrében (Jancsák Csaba)	7
Ambrus János (*1936)	13
Aszalós János (1931–2016).....	33
Bujdosó Alpár (*1935).....	57
Csete Iván (*1936).....	75
Hajtó Ödön (*1937)	99
Hámori Károly (*1937).....	113
Horváth Tamás (*1940).....	129
Kiss Tamás (*1934)	149
Pusztai Éva (*1936).....	181
Tóth Imre (*1934).....	205
A kötet lábjegyzeteihez felhasznált irodalom	225

**Az életútinterjú digitális
online megjelenését
a Nemzeti Kulturális Alap
támogatta
2017-ben.**

